

Dušan Šlosar

Národnost: česká

Datum narození: 18. listopadu 1930

Místo narození: Staříč u Místku

Datum úmrtí: 18. srpna 2020

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec pracoval jako učitel na základní škole, v roce 1941 byl jako člen odbojové skupiny Obrana národa zatčen gestapem a zemřel na úplavici po dvou letech věznění v Ratiboři. Matka byla v domácnosti. První manželkou Dušana Šlosara se stala kolegyně ze studií Milada Hudcová, vnučka moravského spisovatele a překladatele z jihoslovanských literatur Jana Hudce, kterou si vzal v roce 1957. S ní má syna Dana, narozeného v roce 1961. Podruhé se oženil v roce 1989 s rusistkou Ljubou Lízalovou, rozenou Jermolajevovou. Mezi jeho zájmy patří především současné výtvarné umění, hudba a také pěší turistika.

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu ve Frýdku-Místku, kterou složil v roce 1949, se Dušan Šlosar rozhodl studovat UMPRUM, kam ho však nepřijali. Druhou možností představovala FF MU, kde se chtěl věnovat ruštině a angličtině. Angličtina se toho roku však neotevírala, a proto začal studovat češtinu. Takováto náhoda ho tedy nasměřovala k oboru, kterému zasvětil svůj život. Mezi jeho učitele na fakultě patřili třeba Adolf Kellner či Frank Wollman. A právě Adolf Kellner jej přivedl k dialektologii, když mu nabídl zpracovat jeho rodné nářečí jako diplomovou práci (*Nářečí severním Místecku a jižním Ostravsku*). Šlosar svá studia ukončil v roce 1953 a začal pracovat na dialektologickém oddělení brněnské pobočky Ústavu pro jazyk český ČSAV, kde se mimo jiné podílel na přípravě *Českého jazykového atlasu* a věnoval se klasifikaci východomoravských nářečí. V dialektologii lze nalézt kořeny jeho velké úcty a pozornosti k živému jazyku a jazykovému materiálu. V rámci svého působení na akademii věd také konzultoval lingvistické problémy v telefonické jazykové poradně, přičemž dotazy mu byly inspirací pro psaní populárně naučných textů, které otiskoval například v *Rovnosti*, *Hostu do domu* či *Vědě a technice*. O šest let později (roku 1959) se stal odborným asistentem na své alma mater. Jako pedagog začal učit historickou mluvnici, vývoj spisovného jazyka a dialektologii. V akademickém roce 1963/1964 působil na univerzitě v Greifswaldu v NDR. V roce 1967 obhájil disertaci *Ostravický typ lašského nářečí* a stal se kandidátem filologických věd. V témže roce získal na základě práce *Princip a vývoj staročeské interpunkce* doktorát; habilitaci *Slovotvorný vývoj českého slovesa* však mohl obhájit až v roce 1982. V letním semestru 1989 se Šlosarovi podařilo opět vyjet na zahraniční univerzitu, tentokrát do západoněmeckého Münsteru.

Po sametové revoluci (kterou však sám Šlosar nazývá výhradně něžnou) byl jmenován profesorem českého jazyka. Také mu byla nabídnuta funkce děkana FF, kterou však odmítl. Místo toho se stal předsedou fakultního

akademického senátu. V devadesátých letech pak vedl Ústav českého jazyka FF MU. I po svém odchodu do penze v roce 2001 (už v pozici emeritního profesora) stále udržuje s fakultou kontakt.

Výběr z díla

Kromě dialektologie, které se věnoval na začátku své vědecké kariéry, se Šlosar zaměřil na historickou slootovbu. Z jeho stovek publikovaných prací zmiňme alespoň ty nejvýznamnější: *Slootovorný vývoj českého slovesa* (1981), *Česká kompozita diachronně* (1999), *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti* (1979, 1982, 2004). Podílel se také na významných lingvistických kolektivních počinech, jako byl již výše zmíněný *Český jazykový atlas, Příruční mluvnice češtiny* (poprvé 1995) či *Encyklopedický slovník češtiny* (2002). Při tomto výčtu nelze nezmínit proslulou (a generacemi studentů prostudovanou) vysokoškolskou učebnici *Historická mluvnice češtiny* (1986), v níž zpracoval slootovornou část. Za zmínku stojí i práce v oblasti muzikologie, z nichž nejvýznamnější je monografie *Dějiny české hudební terminologie* (2004). Pedagogické působení na zahraničních univerzitách spolu s lektorstvím na Letní škole slovanských studií ho přivedlo k napsání skript *Základní kurs češtiny pro cizince*. Spolu s Mirkem Čejkou a Janou Nechutovou se podílel na vydání Blahoslavovy *Gramatiky české*.

Za svou činnost Dušan Šlosar obdržel v roce 2000 zlatou medaili Masarykovy univerzity a také medaili Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy I. stupně. Zatím poslední formou uznání byla Cena města Brna, kterou získal v roce 2019. Během své kariéry se stal členem redakční rady časopisu *Čeština doma a ve světě*, předsedou a později členem předsednictva brněnské pobočky Jazykovědného sdružení a v letech 1982–2000 byl výkonným redaktorem jazykovědné části *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*.

Profesní působení

V roce 1964 začal připravovat korektury pro časopis *Host do domu*. Vzápětí v periodiku začal publikovat i své jazykové glosy, které se záhy staly velmi populární. Šlosar pak vydal i sbírky krátkých esejů o původu, vývoji a užívání slov či jazykových jevů *Jazyčnick* (1985, reedice 2004), *Tisíciletá* (1990, reedice 2005) a *Otisky* (2006).

Veřejná činnost

Dušan Šlosar je znám také díky své revoluční a částečně i politické činnosti. Ačkoliv mu bylo členství v KSČ několikrát nabídnuto, nikdy do komunistické strany nevstoupil. V listopadu 1989 se stal jednou z vůdčích osobností sametové revoluce v Brně. Spolu se studenty založil stávkový výbor, který měl své sídlo v jeho pracovně na fakultě. Dušan Šlosar se stal hlavním vyjednávačem z řad učitelů. Zúčastňoval se schůzí nejen se zástupci fakulty a univerzity, ale také s brněnskými orgány státní správy. Velkou měrou se podílel rovněž na vytváření revolučních textů a hesel. Za svoji činnost během sametové revoluce obdržel v roce 1994 pamětní medaili.

Své názory vyjádřil také svými sympatiemi k občanským iniciativám, které se snažily upozornit na různé, převážně politické problémy 90. let. Stal se řečníkem výzvy z roku 1999 *Děkujeme, odejděte* nebo signatářem petic

za zrušení komunistické strany. I ve svém vysokém věku se věnuje komentování a často kritice současné politické situace, zvláště pak jazyku a argumentaci představitelů státu, a upozorňuje na důležitost poznání mateřského jazyka, protože: „... česky psát a mluvit není samozřejmost, kterou bychom dostali zvenčí. Je potřeba zvládnout jazyk, abychom mohli kvalitně studovat také jazyky jiné a byli schopní pronikat do jazykových projevů hlouběji, než jak se nám jeví na první pohled. Třeba abychom, když posloucháme projev politika, poznali, že je lump. Nebo abychom, když čteme beletrii, nevníмали jenom povrch.“

V roce 1989 vytvořil divadelní hru *Mordování panny Češtiny*, kterou uvedlo tehdejší zlínské Divadlo pracujících.

Evaluace

Dušan Šlosar je významný lingvista a popularizátor češtiny, komentátor současné společnosti a politiky. Do povědomí vešel především svojí činností ve stávkovém výboru v průběhu sametové revoluce.

Ohlasy

Nic z toho, co nyní jubilat dosud konal, nic z toho neodbýval. Ani studie, ani vědeckovýzkumné působení v akademickém ústavu, ani vysokoškolskou pedagogickou činnost přesahující tři desetiletí. Těm, kdož ho lépe znají, imponuje kulturním rozhledem, smyslem pro hodnoty etické i estetické a zároveň obětavou ochotou pracovat pro region, v němž našel svůj domov. Ceníme si jeho dlouholeté práce pro jazykovědu a na neposledním místě i stálého osobního nasazení pro věc spravedlivou.

\\ Jan Chloupek

Šlosar se živě zajímá o současné kulturní dění; má hluboký vztah k umění, zejména výtvarnému. Ale je také znám jako člověk s mimořádně vyvinutým smyslem pro spravedlnost a čestné jednání. Jsa náročný k sobě, vyžaduje totéž i od jiných. Svou práci, vědeckou i pedagogickou, vykonává jubilat vždy svědomitě a rád. Pro neúnavnou píli, vědeckou erudici spojenou s tvůrčí invencí a v neposlední řadě pro svůj pevný charakter požívá vážnosti u kolegů i žáků. \\ Jana Pleskalová

Měl jsem to štěstí, že když jsem před více než čtyřiceti lety začal pracovat na Ústavu pro jazyk český, mohl jsem s naším jubilem sdílet společnou pracovnu a měl jsem v něm spolehlivého rádce. Dodnes vděčně vzpomínám na jeho výjimečnou trpělivost, nevšední takt a ohleduplnou toleranci, s nimiž přistupoval k „objevným“ nápadům mladého adepta vědy. \\ Jan Balhar

Dušan Šlosar není jen vynikajícím vědcem a špičkovým pedagogem, ale i čestným a spravedlivým člověkem, který byl a je svou mravní, kulturní a odbornou integritou jednou z největších osobností Masarykovy univerzity. \\ Jana Pleskalová

Pan profesor byl velmi přísný pedagog, který se nesmířil s žádnou nepřesností, laxností či ignorancí; zároveň však představoval ten typ učitele, který byl připraven věnovat se individuálně a pozorně každému, kdo projevil zájem o obor, a ochotně se s ním podělil o všechny své zkušenosti. \\ Pavel Kosek

Jak cenným člověkem prof. Šlosar je, mohli poznat především jeho kolegové, známí a studenti v četných peripetiích, které přinášel život, zejména v uplynulém století. Ve všech se jubilat projevil a dodnes projevuje jako čestný, přímý, odvážný a obětavý člověk, což nebylo a není ani snadné, ani časté, tím méně samozřejmé. \\ Zdenka Rusínová

Nezapomenutelným se stal pan profesor také jako pedagog, na kterého vzpomínají stovky jeho studentů jako na svědomitého, pečlivého, poctivého, inspirativního, respektovaného, ale i přísného učitele. \ [Petr Malčík](#)

Pan Profesor! Vždy jsem se bál (už jsem chtěl napsat „bával“, ten by mi dal!) před ním mluvit, kvůli oprávněnému pocitu, že neumím česky. Máme ho rádi pro jeho nenápadný a půvabný humor. Nedávno nám odrecitoval část preambule návrhu ústavy Evropské unie a to v brněnském hantecu: „*Po tym, co si natlačili do štrycyle evropskó kulturní, pámbičkářskó a lickó erbovačku, kerá zahlásila start vobecném hodnotám nečórnutelnýho rovnýho vegetu kdekterýho usoplenca...*“ Máme co dohánět. Takže nezbývá než „rozjavit“ některou z jeho knih a učit se, učit se, učit se! \ [Petr Hloušek](#)

Šlosar učil starou češtinu a byl strašlivě obáváný, celkem bezdůvodně, protože u něj to spíš bylo impresivním zjevem orlího nosu a dlouhých vlasů. Když chodil sem a tam, působil dojmem orla nad kořistí. Také neměl rád, když někdo neuměl, ovšem. Mezi studenty, kterým stará čeština moc neříkala, byl ovšem předmětem hrůzoplých pověstí, jak to už bývá v převážně dívčím kolektivu (zajímavé je, že největší důvod se staré češtiny bát měli vždy hloupější studenti muži, protože studentky se nakonec naučily všechny, ale to jen na okraj). Jedna pověst pravila, šeptaná v zadních lavicích, že prof. Šlosar jednou ze zkoušky ze staré češtiny jedné studentce v záchvatu vzteku rozrhal index a vyhodil ho z okna. Co udělal jinak studentce, se tedy neříkalo, pravda, ale i toto působilo děsivě. Já jsem za ním několikrát byl se na něco češtinářského optat, byla s ním snadná domluva a rád poradil, jednou jsem se ho i zeptal na tuto historku. Hrozně se zasmál a pravil, že to bohužel není pravda, ale že by si přál, aby to pravda byla. No, popravdě, když jsem to vyprávěl vyplašeným spolužačkám, tak je to neuklidnilo, říkaly, že jsem ho zbytečně provokoval a teď to určitě udělá. \ [Ondřej Šefčík](#)

Ne, tak to se mi skutečně nestalo. Ale odvíjí se to asi od této epizody. To seděla jedna holka v historické mluvnici, taková bledulka, a já jsem najednou viděl, jak se tam hroutí. Říkám jí: *Vy jste celá zelená, běžte na vzduch.* A to bylo celé. Nemělo to žádnou souvislost s mými otázkami nebo se seminářem. Prostě se jí udělalo nevolno. Ale ano, byl jsem přísný, protože mi bylo líto vložené práce – a ony se ty kačeny přitom budou dívat z okna! \ [rozhovor Dušana Šlosara s Jiřím Trávníčkem a Jiřím Voráčem o tom, zda byl přísným učitelem a zda je pravdivá léta tradovaná historka, že v jeho semináři omdlela studentka hrůzou](#)

Karel Hynek Mácha

Muse, die ich ueber Alles liebe
Erfuelle meines Herzens tiefsten Drang
Erhelle meiner Seele dunkle Triebe
Begeistre mich zu meinem Klaggesang
Lass meiner Harfe Saiten duester Toenen
Du Echo, schall! der Harfe Klaenge nach
Enthuell des wunden Herzens leises Sehnen
Das unterm Schmerz der bittern Trennung brach
Ich hoffe nur auf jenes Auferstehen
Dort wo zum Geist flieht der verwandte Geist

V hanáčtině:

Ó Múzo, keró mám nad všeco rád
dé, ať má hercna z néhlóbši tóhe

prosvítí duše smutke dlóhý
rozfajruj mě, abech vezpival ten žal
a nes tóne strun vod harfe dál
zafachči, vozvěno, a z harfe sem doval
tichó tóho hercne zraněné
bolestó vodluke zpizděné
Vjeřím enem na takový vzkřišení
kde jeden druhýho stěně si cení

V laštině:

Ty Muzo, keru mom najvjec rod
dej ať moje syrco z najhlubši tuhy
přesviti tmave smutky moji duše
rozhytuj mje k smutne písničce
a tony strun moji harfy
ty ozvjeno opatruj podle toho hraňo
že by bylo poznať ten bul mojeho syrca
kery začnul od toho rozlučeňo
Včil myslim enem na take skřišení
jak jeden je druhého brater

(ŠTĚDROŇ, Miloš – ŠLOSAR, Dušan. *Mácha hanácky? Proč ne, když už je přeložen Hamlet, Odyssea a další...* *Kontexty*, 2010, roč. 2, č. 5, s. 54.)

Prameny a literatura

BADAL, Milan a kol. *Sauna biblio. Sauna tenet Brunam = sauna v Brně trvá*. Tišnov: Sursum, 2015.

BALHAR, Jan. Profesor Šlosar jubilentem. *Univerzitní noviny. Listy Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana*, 2000, roč. 7, č. 10, s. 12–13.

ČEJKA, Mirek. Šedesátník Dušan Šlosar. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, č. 1, s. 38–42.

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*. Praha: Libri, 2008, s. 620–621.

Dušan Šlosar [online]. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <<http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/autori/slosar-dusan>>.

DVOŘÁK, Jan – MALČÍK, Petr (eds.). *Opera Bohemica Minora*. Brno: Host, 2010.

CHLOUPEK, Jan. Jubileum Dušana Šlosara. *Slovo a slovesnost*, 1991, roč. 52, č. 2, s. 151–152.

KALEDOVSKÁ, Jiřina. *Prof. PhDr. Dušan Šlosar, CSc.* [online]. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=6835>.

KARLÍK, Petr – PLESKALOVÁ, Jana – RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.). *Pocta Dušanu Šlosarovi. Sborník k 65. narozeninám*. Boskovice: Albert, 1995.

- MALČÍK, Petr. Charakteria Dušan Šlosario octogenario oblata. *Linguistica Brunensia*, 2010, roč. 11, č. 1, s. 318–319.
- PLESKALOVÁ, Jana. K životnímu jubileu Dušana Šlosara. *Naše řeč*, 2000, roč. 83, č. 4, s. 216–217.
- PLESKALOVÁ, Jana – KOSEK, Pavel – KRÍSTEK, Michal. Profesoru Dušanu Šlosarovi k narozeninám. *SPFFBU*, A 53, 2005, s. 196–198.
- POVOLNÝ, David. *Šlosar: Komunisté pořád tahají za nitky* [online]. 2009. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <<https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/1627-slosar-komuniste-porad-tahaji-za-nitky>>.
- RUSÍNOVÁ, Zdenka. Profesor Dušan Šlosar osmdesátníkem. *Duha* [online], 2010, roč. 24, č. 4. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <<http://duha.mzk.cz/clanky/profesor-dusan-slosar-osmdesatnikem>>.
- ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč*. Brno: Host, 2008.
- ŠLOSAR, Dušan. *Obávám se, že zdejší hrubnutí jazykové komunikace bude postupovat* [online]. 2010. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/lingvista-dusan-slosar-obavam-se-ze-zdejsi-hrubnuti-jazykove-komunikace-bude-postupovat-gv4/zpr_archiv.aspx?c=A100223_100115_kavarna_chu>.
- TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 648.